

Катерина Берегуля,

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

Науковий керівник:

спец. вищої категорії, викладач-методист Людмила Дичик

ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ АНАЛІЗУ ТВОРІВ РІЗНИХ ЖАНРІВ

Постановка проблеми. Формування читацької компетентності молодших школярів є ключовим завданням сучасної початкової освіти, що має значний вплив на розвиток когнітивних здібностей та соціалізацію учнів. Уміння критично осмислювати та інтерпретувати текст є необхідною умовою для подальшого навчання й адаптації до інформаційного середовища. Освітня практика часто обмежується поверхневим читанням, що не сприяє повноцінному розвитку аналітичного мислення та читацької рефлексії.

Завданням сучасного педагога є формування цієї комплексної компетентності в молодшого школяра включно не лише з умінням розуміти зміст прочитаного, а й проводити жанровий і структурний аналіз, ідентифікувати смислові акценти, формувати власне ставлення до тексту. Ефективність цього процесу значно зростає через інтеграцію творів різних жанрів в освітній процес, що дозволяє забезпечити багатовимірний підхід до сприйняття інформації та стимулює розвиток емоційної чутливості та інтелектуального поступу школярів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень свідчить, що поняття «читацька компетентність» не має однозначного тлумачення, зокрема через різні підходи до його змісту й акцентування особистісного та діяльнісного аспектів. Науковці (О. Я. Савченко, Н. В. Чепелева та інші) розглядають її як базову складову пізнавальної та комунікативної компетентностей, підкреслюючи значущість для розвитку в учнів навичок мислення та вільної комунікації.

Лише 59% українських школярів досягли базового рівня читацької грамотності за результатами PISA-2022. У дослідженні для оцінювання читацької грамотності враховується взаємодія трьох джерел:

- **читача** — його мотивації, здібностей та попередніх знань;
- **тексту** — його формату, складності, кількості текстів у дослідженні;
- **завдання** — тих вимог, що мотивують учня зацікавитися текстом (читач розуміє, скільки часу йому потрібно на текст, наскільки глибоко його потрібно розуміти для цього завдання) [3].

Ці результати вказують на необхідність удосконалення освітніх методик, спрямованих на розвиток навичок читання та важливість запровадження інноваційних підходів, які сприятимуть підвищенню зацікавленості учнів.

У межах досліджень розвитку свідомого читання українські науковці (Н. Бібік, М. Вашуленко, Н. Волошина, І. Гудзик, Н. Скрипченко та ін.) детально аналізували різні аспекти, пов'язані з читанням як цілеспрямованим і осмисленим процесом.

Мета. Методично обґрунтувати та продемонструвати ефективні підходи до формування читацької компетентності молодших школярів засобами аналізу легенди та міфу через визначення основних жанрових ознак.

Завдання. Представити методичні прийоми формування вмінь сприймати та практично розрізняти тексти різних видів, правильно визначати жанрові особливості легенди та міфу, що сприятиме розвитку активної пізнавальної позиції молодшого школяра;

Виклад основного матеріалу. У 3-4 класі школярі опановують жанри міфу та легенди відповідно до вимог Державного стандарту початкової освіти та типових освітніх програм. Учні вивчають структуру, тематику та особливості цих жанрів: наявність надприродних сил, символічних персонажів та їх зв'язок із природними явищами. Педагогічна взаємодія має ґрунтуватися на розрізненні понять міф та легенда, що сприятиме формуванню

аналітичних навичок і вихованню поваги до культурної спадщини рідного народу.

Під час вивчення теми «Пряме і переносне значення слів. Народна легенда» за підручником Большакової І. О. «Українська мова та читання» учні 3 класу знайомляться з жанром народної легенди, що відіграє важливу роль в усвідомленні школярами культурної самобутності та ідентичності українського народу. Ознайомлюючись із змістом народної легенди «Кам'яна голова», відбувається опрацювання суті теоретичного поняття народна легенда як розповіді про якісь події чи життя людей, оповите казковістю, фантастикою» [1, с. 58].

Робота над жанровими особливостями демонструє не лише розуміння школярами етнічних ознак та цінностей українства, але й сприяє створенню комунікативної ситуації через аналіз метафоричних та символічних образів. Процес вивчення народних легенд сприяє формуванню мовленнєвих і літературних компетентностей, розвиває критичне мислення та виховує естетичні почуття. Для того, щоб учні могли розпізнавати жанрові ознаки легенди та відмежовувати від інших форм фольклору, необхідно впроваджувати інноваційні методи та форми роботи, оскільки це сприятиме кращому розумінню структурних та стилістичних особливостей легенд, розвиваючи здатність усвідомлювати характерні риси цього жанру.

Однією із вправ, яку можна запропонувати учням під час ознайомлення із жанровими ознаками легенди є «Карта спогадів: дорога легенди». Основним завданням цієї вправи є створення візуальної карти, яка показує шлях головного героя та пов'язані з ним символічні події. Це схема у вигляді дороги через гори, ліси, урвища, яка веде від рідного села до кам'яних скель. Учні по черзі обирають «станції» («Зражене Село», «Ялина», «Кам'яна Голова») і отримують завдання: озвучити, що означає кожна з цих зупинок у житті героя. Учитель акцентує на тому, що кожна подія є частиною морального уроку, характерного для легенд.

Приклад оформлення карти:

Школярам необхідно проаналізувати кожен станцію і вказати, що саме вона символізує. Кожен знак має історичне значення або настанову. Наприклад, спалене село - втрата рідної землі та відмова від захисту своєї родини. Це момент, коли Архип, замість захисту своєї оселі, вирішує втекти. У цьому криється моральна настанова про важливість обов'язку перед родиною та рідним краєм, що є частиною жанрових ознак легенди, де герої втілюють етноментальні риси. Також твір ілюструє боротьбу з власними страхами та викликами, які герой повинен подолати, навіть якщо він цього не робить – одна з ознак легенди. Працюючи із таким візуальним зображенням, школярі розвивають критичне мислення та навички інтерпретації текстів. Вони навчаються порівнювати легенди з іншими жанрами, що згодом сприятиме глибшому розумінню літератури. Ця вправа заохочує дітей мислити творчо і формує їх моральні цінності через вивчення культурних традицій. Щодо інших форм роботи із легендою можна пропонувати учням творчі завдання - створення власних легенд (використовуючи характерні елементи жанру) або ж кінематографічного проєкту (учні можуть створити прості короткі відео або анімації, адаптуючи легенду в сучасному контексті. Це сприятиме осучасненню процесу сприйняття та переосмислення історичної минувшини рідного народу.

У 4 класі за підручником Большакової І. О. «Українська мова та читання» жанр міфу вводиться під час вивчення розділу «Орфограма. Поняття про міфи». Автори подають початкову інформацію: «У давнину наші предки

не могли пояснити закони природи. Вони думали, що у світі все залежить від богів чи духів. Боги – безсмертні, наділені чудодійною силою. Одне одному переповідали люди історії про богів, духів, героїв. Такі повіді назвали міфами» [2, с. 44-45]. Ознайомлення школярів із цим жанром розпочинається із роботи над текстом «Про Перуна і Стрибога», що розширює уявлення про сакральну символіку та образи слов'янських богів. Твір допомагає учням досягнути архетипи та надприродні елементи, властиві міфологічним нарративам, відрізнити його від інших жанрів. Під час його опрацювання варто застосовувати такі вправи та форми роботи, які сприятимуть практичному закріпленню цих знань, формуючи навички аналізу та культурознавчі компетентності.

Вправа «Міфічна графіка» спрямована на розуміння учнями жанрових ознак та особливостей міфу, розвиток критичного мислення, формування комунікативних вмінь та творчого самовираження. Отже, на слайді міститимуться зображення, пов'язані з міфом про Перуна (блискавка, Поля, меч, бог Перун, гроза, тополя, Стриба, яблуко), а також ті, які не відносяться до цього жанру (персонажі казок, предмети сучасності, історичні постаті). Кожне з них супроводжуватиметься коротким описом або ключовими словами («сила», «бог», «скриня» тощо).

Приклад оформлення слайда:

При виконанні завдання учні об'єднуються в кілька груп та обговорюють, які зображення вони можуть пов'язати з міфом. Школярі

повинні пояснити, чим вони керувалися під час вибору конкретних символів. Чому саме вони є важливими для розуміння й виділення жанру? Протягом обговорення діти можуть також пояснити, чому деякі графічні зображення не відносяться до міфу. Це допоможе їм зміцнити розуміння жанрових ознак. Після того, як учні дійшли одностайної згоди, пропонуємо скласти із вибраних слів речення. Наприклад, із зображеннями «Гроза», «Бог Перун» і «Сила» група може скласти речення: «Перун — бог грози та сили». Школярі презентують свою роботу, демонструючи речення, пов'язані зі змістом твору. Це також допомагає їм закріпити сюжетні елементи міфу «Про Перуна і Стрибога», а вчителю – перевірити наскільки уважно діти читали. Насамкінець варто провести загальне обговорення: які ознаки жанру було виявлено, чим він відрізняється від інших, підкреслити важливість символів, вигаданих і фантастичних елементів та їх вплив на формування культурних уявлень. Можна запропонувати таку форму роботи як інтерактивна розповідь з елементами театралізації під назвою «Голос міфу». Це завдання має на меті допомогти учням відчувати настрій і особливості жанру, розігруючи сцену, що відбулася під час шлюбу Перуна з Полянною. Кожен учень представляє характеристики міфу через репліки персонажів або слова оповідача, підкреслюючи такі елементи, як: велич богів, надприродні сили і зв'язок з природою. Використання костюмів, масок і звукових ефектів, (ударів барабана, звуку грому) додасть атмосфери та сприятиме глибшому розумінню жанрових ознак. Також школярі можуть створити міфічний артефакт (предмет з твору, який їх найбільше зацікавив) власноруч із будь-яких матеріалів або ж намалювати героїв твору. Це сприятиме розвитку їх креативності та реалізації творчого задуму.

Робота із жанровими ознаками міфу та легенди для учнів 3-4 класів допомагає виокремити конкретні ознаки, що відрізняють ці два жанри, - присутність богів і надприродних сил у міфах на противагу історичним подіям і персонажам у легендах. Привертаючи увагу до українського міфологічного наративу, учні мають змогу усвідомити націєментальні особливості та

уявлення українства про світобудову. Так і легенда містить елементи надприродного та символічного, однак і відрізняється своїм призначенням і функцією в культурі. Розуміння цих жанрових характеристик допомагає учням не лише відрізнити міфи від легенд, але й формувати ціннісне ставлення до рідного, сприяє розвитку критичного мислення та культурної обізнаності.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Впровадження вищезгаданих прийомів жанрового аналізу творів, можна значно підвищити рівень читацької компетентності учнів молодших класів. Дослідження жанрових ознак міфів і легенд, їхніх структурних і тематичних характеристик, сприяє формуванню уявлень про культурну спадщину та розвитку уміння осмислювати художні твори. Використання інтерактивних методів навчання та практичних вправ дозволяє учням набувати важливих навичок, що є суттєвими для розуміння різних жанрів літератури. Ознайомлення з українським спадком легенд та міфів не лише поглиблює знання про етнічну приналежність, а й сприяє формуванню національної свідомості. Вивчення міфів та легенд у початковій школі є важливим елементом для розуміння молодшим школярем соціокультурних контекстів, де відображено історичні події та колективні уявлення про світ. Впровадження жанрового аналізу в освітній процес сприяє особистісному розвитку учнів і збереженню національної культурної спадщини.

Список використаної літератури

1. Большакова О. І., Пристінська М. С. Українська мова та читання: підруч. для 3 кл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 112 с.
2. Большакова О. І., Хворостяний І. Г. Українська мова та читання: підруч. для 4 кл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.): Ч. 1. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 128 с.
3. Освіторія. [«Читацька грамотність PISA: що це таке та як її розвивати?»](https://osvitoria.media/experience/chytatska-gramotnist-shho-rozvivati?). URL:[https://osvitoria.media/experience/chytatska-gramotnist-shho-](https://osvitoria.media/experience/chytatska-gramotnist-shho-rozvivati?)

Анастасія Смеречанська,
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»
Науковий керівник: викладач української мови,
спеціаліст вищої категорії Руслана Дацюк

РОЛЬ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У РОЗВИТКУ РОЗУМОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НУШ

Постановка проблеми. У сучасній початковій освіті актуальними є питання ефективних методів розвитку розумових здібностей молодших школярів, адже головна мета Нової української школи є створення умов, за яких діти навчатимуться із задоволенням та будуть отримувати не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у житті. Дидактичні ігри займають особливе місце в цьому процесі, оскільки забезпечують інноваційний підхід до навчання, стимулюючи пізнавальну активність та сприяючи формуванню творчих і критичних здібностей учнів. Проте існує проблема недостатнього розуміння, як саме використовувати дидактичні ігри для досягнення оптимальних результатів у навчанні.

Мета дослідження: дослідити, які види дидактичних ігор найбільш ефективні у розвитку розумових здібностей молодших школярів. Описати методику інтеграції їх у навчальний процес та сформулювати оцінку впливу дидактичних ігор на результати навчання.

Виклад основного матеріалу.

Дидактичні ігри – це різновид ігор з правилами, що спеціально створюються педагогічною школою з метою навчання і виховання дітей [4]. Вони спрямовані на вирішення конкретних завдань у навчанні дітей, але